

В.В. Шерстюк, В.В. Лямкін

ПОСЕЛЕННЯ ПАВЛІВКА II ПОБЛИЗУ КОМСОМОЛЬСЬКА

The paper contains a description of the inspection results at the Bronze Age and Ancient Rus period settlement Pavlivka II in the mouth of the Sukhyi Kobelyachok River, of some finds in destroyed cultural layers, as well as of a Bilozerska culture burial studied in the washed areas.

Під час роботи Полтавської археологічної експедиції ДП НДЦ «ОАСУ» ІА НАНУ (керівник О.Б. Супруненко) у 2008 р. проводилися рятівні і розвідкові дослідження в околицях м. Комсомольськ. Зокрема, неодноразово оглядалися розмиви різночасового поселення Павлівка II, розташованого на захід від сучасного гирла р. Сухий Кобелячок, за 0,45 км на південний схід від с. Келеберда Кременчуцького р-ну Полтавської обл.

Поселення можна ототожнити із пам'яткою доби бронзи Павлівка II, відкритою експедиціями під керівництвом Д.Я. Телегіна на початку 1960-х рр. у зоні спорудження Дніпродзержинського водосховища. Рештки пам'ятки нещодавно вкотре було виявлено при обстеженні розмивів узбережжя ставків місцевого рибгосподарства.

Залишки культурних нашарувань щорічно зазнають руйнувань унаслідок водної ерозії. Кілька знахідок із розмивів репрезентують широкий хронологічний проміжок часу існування поселення — від епохи бронзи до пізнього середньовіччя — та вже опубліковані. Результати цього річних обстежень виявилися найцікавішими.

Так, серед матеріалів можна виділити серію предметів епохи бронзи. З-поміж численних зразків кераміки катакомбної, зрубної та білозерської культур вирізняється кілька індивідуальних артефактів. Це, зокрема, уламок бронзового тесла з прямокутним перетином і загостреним до краю розширеним лезом, змішеним до однієї зі сторін (рис. 1, 1). Вціліла висота 5,6 см, ширина леза 2,8 см, макси-

мальна товщина 0,8 см. Верхня частина сколото і має сліди додаткової обробки (ковальське паяння або спроба переплавлення).

Знаряддя аналогічного призначення, виготовлені з міді та бронзових сплавів, відомі серед комплексів багатьох культур доби ранньої, середньої та пізньої бронзи. У середовищі катакомбних культур подібні монофункціональні знаряддя переважно мають потоншення на основі та розширення до п'ятки. Культура пізньобронзової доби, зокрема зрубної, теж притаманні видовжені за формою тесла, що правда, і для цього часу таких масивних товстих знарядь відомі одиниці. Найближчі аналогії таким теслам і матриці ливарних форм для їх виливу походять з поселень зрубного часу в Подонні та Подонців'ї.

Ще два знаряддя — це бронзові шила: перше з них ціле, прямокутне у перетині в середній частині, округлене і загострене до країв, дещо несиметричне (жало, передбачене для руків'я, коротше); фрагмент другого також прямокутний у перетині посередині та загострений до краю (рис. 1, 2, 3). Як зазначає Є.М. Черних, на території Північного Причорномор'я бронзові голки і шила епохи енеоліту—бронзи «для *вопросов хронологии и связей практического значения не имеют...*, они распространены в пространстве и во времени широчайшим образом».

Виявлено також два бронзові вістря стріл скіфського часу. Одно з них — дволопатево втульчате VII—VI ст. до н. е., з лавроподібним пером і розширеною до основи втулкою з обляманим шипом (рис. 1, 5), друге — тригранне втульчате зі зрізаними під тупими кутами гранями (рис. 1, 4) датується V ст. до н. е.

До рідкісних знахідок належить мідна дуже затерта монета. Це провінційний бронзовий сестерцій римського імператора Севера Олек-

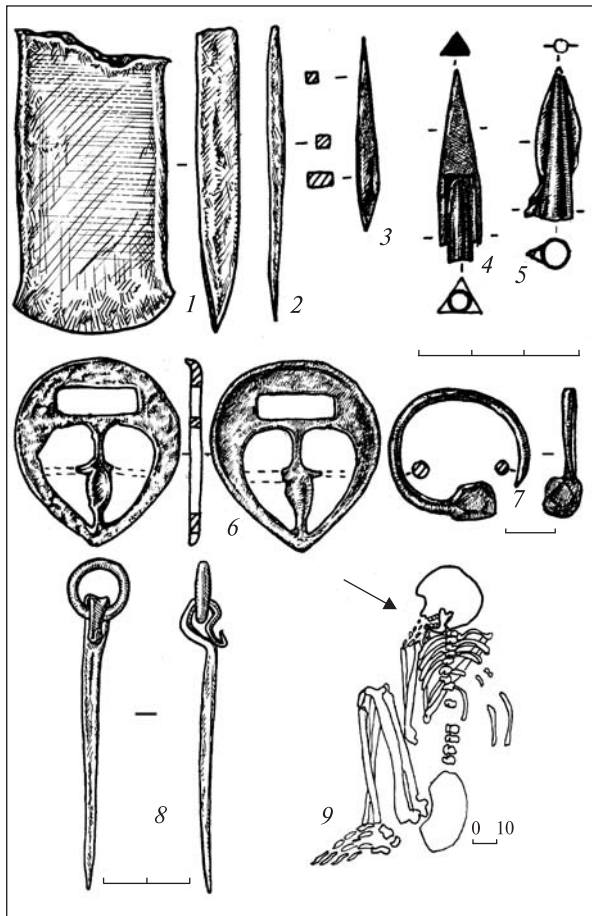

Рис. 1. Павлівка II. Знахідки (1–8) та план поховання 2 (9)

сандра (222–235 рр.). На аверсі досить добре прослідковується бюст імператора з написом по колу «ΑΥ.Κ.Μ.ΑΥ.ΣΕ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.Σ.» (визначення В.М. Шалобудова). Реверс дуже пошкоджений.

Не менш виразною серією знахідок представлена давньоруська епоха. Серед них бронзова шпилька (рис. 1, 8). Нетиповою для мікрорегіону є бронзова лита сережка (скроневе кільце) з округлого в перетині дроту, один кінець якого погострений, а інший закінчується

багатогранником (рис. 1, 7). Подібні прикраси більш характерні для східних регіонів та козових культур. Зокрема, значну кількість сережок з багатогранником на кінці знайдено у Східному Передкавказзі, що дало привід дослідниці того регіону В.Б. Ковалевській назвати їх «специфічною дагестанською формою». З'являються вони з раннього середньовіччя (VII–VIII ст.) і продовжують існувати в XI–XII ст.

Гіпотетично до цього ж періоду належить овоподібна пласка бронзова «пряжка» з фігурними перетинками всередині (рис. 1, 6). Її форма та особливості конструкції схиляють до думки про належність цього виробу до категорії пасково-ремінних розподільвачів чи наконечників ремнів. Не виключене її датування пізньосередньовічним часом, до якого належить найчисленніша серія знахідок з поселення. Серед останніх — значна добірка нумізматичних матеріалів, що засвідчують існування с. Павлівка принаймні з другої половини XVII ст. та його розквіт у XVIII ст.

Досліджено рештки двох частково розмитих поховань епохи фінальної бронзи, які очевидно входили до зруйнованого ґрунтового могильника на околиці поселення. Обидва вони безінвентарні. Поховання 2 (рис. 1, 9) збереглося задовільно, що дозволило припустити, зважаючи на позу та орієнтацію кістяка (дуже скорчений на правому боці головою до південного заходу), їх належність до білозерської культури, комплекси якої вже неодноразово виявляли в пониззі Сухого Кобелячка.

Поселення Павлівка II на сьогодні, на жаль, практично знищене. Стаціонарні дослідження на цьому місці проводити вже неможливо. Але, зважаючи на численність і неординарність знахідок з нього, доцільним залишається проведення періодичних розвідкових обстежень.

